

נפשו • א"ר יונתן הפשטני הזה כשפשטנו לוקה אינו מקיש עליו ביותר מפני שהיא פוקעת וכשפשטנו יפה הוא מקיש עליו ביותר למה שהיא משתבחת והולכת • כך הקב"ה אינו מנסה את הרשעים למה שאין יכולין לעמוד דכתיב (ישעיה מ) ותרשעים כים נגרש • ואת מי מנסה את הצדיקים שנא' (תהלים יא) ה' צדיק יבחן (נלשתי אלק) ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וגו' • ויהי אחר הדברים האלה • יאמר רבי יונתן היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו אינו בודק את הכלים המרועעים למה שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד שהוא שוברו • ומה הוא בודק בקנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו שוברו • כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן • ה' א"ר אלעזר לבעל הבית שהיה לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע על מי הוא נותן את העול לא על אותה שכחה יפה • כך אין הקב"ה מנסה אלא הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן:

בראשית ובה פירוש

שלושה משלים, ללמדנו שנסיון זה בשלש צמיות, פעם זה כמשל קדירה שלא זה הנקשה על הקדירה הטובה כדי שיושבה בזה, אלא כדי לדעת כמה חזק הקדירה, ופעם זה כמשל הפשתן ללא זה הניקוש כדי לדעת טיבו אלא כדי להשכיחו, ופעם זה כמשל החמור שלא זה כדי לדעת או כדי להשכיחו אלא באשר יש לבעליו רוב משא ומנסה את חמורו אולי ישא יותר וטוב לו, וכל מה שמוסיף החמור לישא מוסיף בעליו אח"כ במוטו, ועל אחד משלש דברים הללו זה הצדיק לדי נסיון, פעם מנסה קדירה, לדעת עד כמה יתחזק בנדקתו, ופעם זה כמשל הפשתן, כדי שיושבה מזה הנסיון, ופעם זה כדמיון החמור, שיש להקב"ה לענוש הרבה את הדור, על כן הוא מטיל על הצדיק הרבה, ואח"כ ישא שכרו משלם.

כמו מי שיש לו הרבה משא מנסה את החמור אולי יקבל עוד חייה סך, ואח"כ מוסיף עליו במוטו. מעתה מלמדנו המדרש בפרשה זו שלא נחשוב דזה הנסיון היה כמו משל הקדירה, ואח"כ לא נמעלה אצרכה אצינו בזה מאומה, לא כן אלא הא' נסה הוא כמשל הפשתן, דכמו פשתן הטוב מתעלה בזה שמנקשים עליו הרבה, ומוציא טובו שזכחו, כך הצדיק דאע"ג שזכחו מונח נדקתו מ"מ ע"י פעולה מתעלה כמו עד שנקל עליו להוציא אח"כ מה שזכחו לדי פעולה, וכך נסה הקב"ה את אצרכה ללא לדי מעשה העקידה לשחוט את בנו האהוב לו כנפשו, כדי שיתעלה אצרכה ורעו למסור ענמם באהבה על קדושת ה', ופעולה זו של אצרכה היה למועלת לזרעו האומה הישראלית,

המאן דגרי באשתי

רבנו של עולם. כשאנו באים להזכיר את כח הקדושה של המחשבה הקדושה של אברהם איבנו שהיא בססה את יסוד כח מסירות הנפש הישראלית. בעד קדושת ד' ותהי"ק, שהיא אור העולם ויסודו בכחה של המחשבה כל המון צבאי צבאות הם מאוחדים. לא עולמים מתיצבים לפנינו, אלא עולם, עולם אחד. שאדון עולם, רבון כל, הוא רבוננו.

ואמנם, על פי שרש זה נסדר שיגיעו צרות ויסורים לאיש צדיק, ויהיה זה לכפרת דורו. והנה מחייב הצדיק הוא לקבל באהבה היסורים שיידמו לו לתועלת דורו, כמו שהיה מקבל באהבה היסורים שהיו ראויים לו מצד עצמו, ובמעשה הזה מייטיב לדורו שמכפר עליו, והוא עצמו מתעלה עליו גדול, שנעשה מן הראשים בקבוץ בני העולם הבא וכמו שזכרנו.

ולא לדי נסיון. יש שהאדם כבר כבש לו את דרכו בחיים, והולך הוא לתומו ע"פ כל אותו המצב שהוא נתון בו, כבש כבר את המכשולים הטבעיים שבתכונותיו הנפשיות, עמד כבר נגד כל המפריעים הסובבים אותו בחברה, העמיד כבר את נקודת רצונו להשכיל ולהיטיב, אך לפעמים פתאום הוא מוצא את עצמו במצב חדש, בסביבה חדשה, בעולם חדש, נשטף מזרמים חדשים המתיצבים לעומתו, מה שלא עלו כלל על לבו שהם יבאו כנגדו. זהו תכן הנסיון, שצריכים אז לחדש את כל מעמד החיים הרוחניים, ולהתאזר בגבורה חדשה מקורית ממבוע הנשמה. להיות נשאר עומד בקדושתו ומלא צביון תומתו. וזאת היא הבקשה שאנו מבקשים, שלא יביאנו ד' לידי נסיון, שלא תבא לידינו הפתעה חדשה בארצות חיינו, שלא יהיה לנו זמן ואפשרות להסתגל אליה ולכבוש לנו את מסלתה, באפן שנוכל ללכת בארץ ישר וימים, העולה למעלה כרצון ד' בשמירתו דרך תורתו

את אברהם • דאע"ג שאין המקרא יולא מידי פשוטו שנאמר שאין הפי' של נסה שהוא ענין נסיון וכדכתיב ה' צדיק יבחן [תהלים י"ח], ולא קשה לנו למה לו לה' היודע הכל מראש לנסות את האדם, כי הוא שאלת ידיעה ובחירה אשר שגבה מדעת אנושי, אך לנו לדעת כי גצהו דרכי ה' מדרכינו ומחשבותיו ממשבותינו, בכל זאת קשה לנו לפי הפשט שהוא נסיון, למאי פירש הכתוב שנסה הקב"ה את אצרכה, והרי כולנו רואים שאינו רק נסיון, אלא ע"כ יש כונה אחרת בזה דכתיב נסה, ויש משמעות אחר במיבה נסה, והוא כדאי' ברבה ע"ז שהוא מלשון נחם ליראיך נס להמנוסם [תהלים ס"א], היינו הגביהו על נס, הסבירו חז"ל האי נסה שהגביה בזה כמו של א"א והעלהו למכלית גדולת הנפש של האומה הישראלית כאשר יבואר. וכבר המשילו חז"ל בצ"ר [פ"ב] כ"פ ענין ומשמעות נסיון בשלשה משלים, א' בקדירה שהקונה נוקש עליו עד כמה הוא חזק, ב' על פשתן טוב מכיס עליו הרבה וכל מה שמכיס אותו משיב יומר, אס הוא רק פשתן טוב, משא"כ פשתן רע, ג' על חמור טוב מוסיפים עליו משאוי הרבה ומנסים אותו אולי יקבל עוד משא.

כיוון המאן דגרי באשתי - בראשית פ"ב, י"ד

כי"כ: כי דבעבור נסות אתכם בא האברהים • גם נמעמד הזה ידע הקב"ה שאין זה כחכם באמת, אלא רק לנסות אתכם זה בזה המעמד. ופי' נסות כפרש"י לשון גדולה, אבל לא כמו שכתב לגדל אתכם בעולם שיאל לכם שם באומות, ויפה כ' הרמב"ן ע"ז שאינו נכון, דמאין ידעו האומות שכן היה, ובעיקר אינו תכלית כ"כ, אלא עיקר הכונה להגביה מעלת הנפש, והוא א' מאופני הנסיון שביארנו בס' בראשית כ"ב א' בשם חז"ל ברבה, שהוא כפשתן טוב שמכיס אותו הרבה כדי להעלותו ולהשכיחו, ומהו זה הנסיון של אצרכה אצינו בשעת עקידה כמו שביארנו בס' בראשית שם, כך זה המעמד להגביה נפש לעמוד בתמית כחם בשביל קיום התורה בעת הצורך שגדש למסירת נפש, לא יהיה זה למשא עליהם, כי בגדולת הנפש ימנע לב לזה, כמו שעמדו בתמית כחם בשעת קבלת עשרת הדברות, המאן דגרי באשתי י"ד

לנסותך דעת וגו'. כבר נבאר בס' בראשית כ"ב א' עפ"י מדרש צ"ר שיש שלשה אופני נסיונות, א' כדי להטונו כהכח פשתן טוב, ב' כדי לדעת כמו כהכח קדירה של חרש הטובה, ג' כדי להעמיס משא עון הדור כמשא הקוס הטוב, וזה הכתוב להודיענו כאן שהיה הנסיון כדי לדעת את אשר בלבבך. שהוא כנסיון הקדירה, וענין הנסיון הוא אס יש צנחן להשיס בלב שמירת מצוה שלא הגיע זמנם עדיין, ודעתא דאינש נקבע בצרעיים שנה, כדאי' בע"ז ד"ה לא קאי אינש אדעתא דרבי' עד ארבעין שנין, ועמה שידענו שיש כח ישראל בזה, הנני מזהיר לעשות כן עמה, וה"ה צימי הגלות: